ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

DING ZHENG DONG

TỤC NGỮ NGƯỜI VIỆT VÀ TỤC NGỮ NGƯỜI HÁN VỀ VĂN HÓA ỨNG XỬ TRONG GIA ĐÌNH

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

THÁI NGUYÊN - 2020

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

DING ZHENG DONG

TỤC NGỮ NGƯỜI VIỆT VÀ TỤC NGỮ NGƯỜI HÁN VỀ VĂN HÓA ỨNG XỬ TRONG GIA ĐÌNH

Ngành: Văn học Việt Nam
Mã số: 8 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Ngô Thị Thanh Quý

THÁI NGUYÊN - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn: **"Tục ngữ người Việt và tục ngữ người Hán về văn hóa ứng xử trong gia đình"** là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi dưới sự hướng dẫn của **PGS.TS. Ngô Thị Thanh Quý.** Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực, khách quan. Các thông tin trích dẫn trong luận văn đã được chỉ rõ nguồn gốc.

Thái Nguyên, tháng 12 năm 2020

Tác giả luận văn

DING ZHENG DONG

LỜI CẢM ƠN

Bằng sự kính trọng và lòng biết ơn sâu sắc, tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học, cán bộ phòng quản lý khoa học trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Đặc biệt, tôi xin trân trọng cảm ơn **PGS.TS. Ngô Thị Thanh Quý**, người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Cuối cùng, tôi xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới gia đình, người thân, đồng nghiệp cùng bạn bè đã động viên, quan tâm chia sẻ và tạo mọi điều kiện giúp tôi hoàn thành tốt khoá học này.

Thái Nguyên, tháng 12 năm 2020

Tác giả luận văn

DING ZHENG DONG

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN i
LỜI CẢM ƠN ii
MỤC LỤC iii
DANH MỤC CÁC BẢNG iv
MỞ ĐẦU 1
1. Lý do chọn đề tài 1
2. Lịch sử vấn đề nghiên cứu 2
3**.** Đối tượng và phạm vi nghiên cứu 6
4**.** Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu 6
5. Phương pháp nghiên cứu 7
6. Đóng góp của luận văn 7
7. Bố cục luận văn 8
Chương 1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ TỤC NGỮ VÀ VĂN HÓA 9
1.1. Khái quát chung về tục ngữ 9
1.1.1. Khái niệm tục ngữ 9
1.1.2. Khái quát nội dung, nghệ thuật của tục ngữ 13
1.2. Khái niệm ứng xử và văn hóa ứng xử 20
1.2.1. Khái niệm về văn hóa 20
1.2.2. Văn hóa ứng xử 21
1.3. Văn hóa ứng xử trong gia đình 22
1.3.1. Gia đình truyền thống của người Việt 22
1.3.2. Gia đình truyền thống của người Hán 27
Tiểu kết chương 1 31
Chương 2. TỤC NGỮ NGƯỜI VIỆT VỀ VĂN HÓA ỨNG XỬ TRONG GIA ĐÌNH 32
2.1. Tổng hợp và phân loại các kiểu quan hệ ứng xử trong gia đình 32
2.2. Các kiểu quan hệ ứng xử và ví dụ minh họa 32

2.2.1. Quan hệ ứng xử cha mẹ - con cái 32
2.2.2. Quan hệ ứng xử vợ - chồng 44
2.2.3. Quan hệ ứng xử anh, chị, em 49
2.2.4. Các quan hệ họ hàng gia tộc khác 52
Tiểu kết chương 2 56
Chương 3. TỤC NGỮ NGƯỜI HÁN VỀ VĂN HÓA ỨNG XỬ TRONG GIA ĐÌNH 57
3.1. Tổng hợp và phân loại các kiểu quan hệ ứng xử trong gia đình 57
3.2. Các kiểu quan hệ ứng xử và ví dụ minh họa 57
3.2.1. Quan hệ ứng xử cha mẹ - con cái 57
3.2.2. Quan hệ ứng xử vợ - chồng 71
3.2.3. Quan hệ ứng xử anh, chị, em ruột 76
3.2.4. Các quan hệ họ hàng gia tộc khác 77
Tiểu kết chương 3 81
KẾT LUẬN 82
TÀI LIỆU THAM KHẢO 84

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Các kiểu quan hệ ứng xử trong gia đình 32
Bảng 3.1: Các kiểu quan hệ ứng xử trong gia đình 57

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Ngôn ngữ và văn hoá có quan hệ mật thiết với nhau. Hệ thống ngôn ngữ của một dân tộc, trong đó tục ngữ là một bộ phận cấu thành, không những truyền tải văn hoá của dân tộc đó, xét về góc độ lịch sử, còn là tinh hoa về văn hoá của dân tộc. Tục ngữ Việt cũng như tục ngữ Hán đều mang đậm tính nhân văn. Nó phản ánh một cách sâu sắc và toàn diện cuộc sống văn hoá xã hội của dân tộc Việt và dân tộc Hán. Tục ngữ là kết tinh trí tuệ của quần chúng nhân dân qua nhiều thế hệ, là sự tổng kết kinh nghiệm sản xuất và cuộc sống xã hội của quảng đại quần chúng, và còn là sự thể hiện sâu sắc, sinh động văn hoá của dân tộc Việt và dân tộc Hán. Vị trí địa lý và lịch sử giao lưu văn hoá lâu đời của nhân dân hai nước Việt - Trung khiến cho tục ngữ Việt và tục ngữ Hán trong sự phát triển và hình thành của mình đã có sự ảnh hưởng, giao thoa lẫn nhau. Do đó nghiên cứu tục ngữ Việt và tục ngữ Hán là việc làm có ý nghĩa đối với việc nghiên cứu văn hoá dân tộc hai nước, việc đối chiếu tục ngữ Hán và Việt có giá trị tham khảo quan trọng.

Trong bức tranh thể loại văn học dân gian của Việt Nam và Trung Quốc, tục ngữ giữ một vai trò quan trọng, dung chứa nhiều nội dung tư tưởng, cũng như những giá trị, kinh nghiệm của đời sống.Tục ngữ không chỉ được tìm hiểu ở phương diện giá trị phản ánh đời sống, nhận thức, ở những đúc kết kinh nghiệm về tự nhiên, về xã hội mà còn được khai thác ở nhiều góc độ khác. Với nội dung phong phú, bao quát nhiều lĩnh vực, với cấu trúc đặc thù, nhiều loại hình, tục ngữ không chỉ là đối tượng nghiên cứu của ngành văn học dân gian, như quan niệm của một số tác giả trước đây, mà trở thành đối tượng nghiên cứu của nhiều ngành khoa học khác như triết học, dân tộc học, tâm lý học, xã hội học...Tuy thế cho đến nay việc tìm hiểu nghiên cứu thể loại này có nhiều điều có thể tiếp tục, nhất là những nghiên cứu có yếu tố so sánh để tìm ra những điểm tương đồng và khác biệt trong tư duy thể loại, trong nội dung nghệ thuật thể hiện. Đây cũng là một lý do mang tính cấp thiết khiến cho chúng tôi quyết tâm theo đuổi nghiên cứu đề tài.

Tiếp nối các công trình nghiên cứu đi trước, chúng tôi quan tâm nghiên cứu nét đẹp về văn hóa ứng xử trong gia đình được thể hiện qua tục ngữ Việt và tục ngữ Hán. Thông qua công trình nghiên cứu này, chúng tôi mong muốn được góp một phần công sức vào việc so sánh, tìm ra một số nét tương đồng và khác biệt giữa tục ngữ hai nước Việt - Trung. Chúng tôi cũng hy vọng, luận văn bảo vệ thành công sẽ là một tài liệu tham khảo tin cậy, có giá trị cho những người muốn tiếp tục nghiên cứu, tìm hiểu tục ngữ Việt và tục ngữ Hán trong mối quan hệ đối sánh.

Sẽ có nhiều điểm tương đồng, khác biệt trong con đường tiếp thu thể loại tục ngữ, vẻ đẹp của văn hóa thể hiện ở tục ngữ có nhiều điều lý thú, đây là điều còn bỏ ngỏ đối với giới nghiên cứu thể loại Văn học dân gian, chúng tôi mong muốn có thêm những đánh giá, nhận định rõ hơn toàn diện hơn về sự tương đồng và khác biệt này.

Bản thân tôi là một người Trung Quốc, tôi yêu mến đất nước, văn hóa và con người Việt Nam. Thực hiện đề tài nghiên cứu này, tôi hy vọng được đi sâu tìm hiểu về văn học, văn hóa nói chung. Những nghiên cứu của chúng tôi ở một phương diện nào đó là chiếc cầu nối cho tình hữu nghị giữa hai quốc gia trong thời kỳ hội nhập, toàn cầu hóa hiện nay.

2. Lịch sử vấn đề nghiên cứu

2.1. Tình hình nghiên cứu tục ngữ ở Việt Nam

Việc sưu tầm biên soạn tục ngữ ở Việt Nam cũng xuất hiện từ rất sớm. Chỉ tính trong khoảng 40 năm nửa đầu thế kỉ XX, khá nhiều sách về tục ngữ được biên soạn, xuất bản. Cuốn sách biên soạn tục ngữ in bằng chữ quốc ngữ đầu tiên là "Tục ngữ cổ ngữ gia ngôn", tác giả là Huỳnh Tịnh Của, xuất bản năm 1896. Ngoài ra có thể kể đến một số sách khác như "Nam ngạn chích cẩm" của Phạm Quang Sán (1918), "Việt Nam ngạn ngữ phương ngôn thư" của Nguyễn Văn Lễ (1931)... Những cuốn sách này chủ yếu dừng lại ở mức thu thập, biên soạn, có sách xuất hiện thêm phần chú giải tục ngữ.

Sau giải phóng, đất nước hoàn toàn thống nhất, các công trình sưu tầm và nghiên cứu Văn học dân gian ở Việt Nam nở rộ, trong đó có tục ngữ. Chúng ta có

thể kể đến những công trình nghiên cứu về tục ngữ như: "Tục ngữ Việt Nam" của nhóm Chu Xuân Diên, Lương Văn Đang, Phương Tri; "Tục ngữ Việt Nam, cấu trúc và thi pháp" của Nguyễn Thái Hòa, "Tìm hiểu thi pháp tục ngữ Việt Nam" của tác giả Phan Thị Đào và nhiều công trình nghiên cứu tục ngữ đăng trong các tạp chí: Ngôn ngữ, Văn hoá dân gian, Văn học cùng một số luận án tiến sĩ nghiên cứu về tục ngữ trong mấy năm gần đây. Ở Việt Nam, có thể thấy cách tiếp cận nghiên cứu tục ngữ theo các khuynh hướng sau:

- Tiếp cận cấu trúc cú pháp tục ngữ theo quan điểm ngữ pháp chức năng:

Quan điểm phân tích cú pháp tục ngữ theo mô hình đề thuyết đầu tiên có thể kể đến tác giả Cao Xuân Hạo trong "Ngữ pháp chức năng tiếng Việt". Theo ông, mô hình đề thuyết có thể phân nhỏ thành câu một bậc và câu nhiều bậc. Ông dùng biểu đồ hình cây biểu diễn cấu trúc cú pháp tiếng Việt trong đó bao gồm cấu trúc cú pháp tục ngữ Việt. Tiếp đó là các nhà nghiên cứu: Nguyễn Đức Dương, Hoàng Diệu Minh cùng có quan điểm như nhà nghiên cứu Cao Xuân Hạo. Tuy nhiên, nhà nghiên cứu Hoàng Diệu Minh còn chỉ ra rằng, chúng ta có thể hiểu tục ngữ trong mối quan hệ giữa ba bình diện: Kết học, Nghĩa học và Dụng học. Đó là mối quan hệ giữa nội dung và hình thức, mục đích và phương tiện của tục ngữ.

- Tiếp cận cú pháp tục ngữ từ góc độ cấu trúc logic - ngữ nghĩa:

Đi theo hướng khảo sát, phân tích tục ngữ từ góc độ logic, nhà nghiên cứu Nguyễn Đức Dân gợi mở hướng nghiên cứu cấu trúc tục ngữ theo quan điểm logic - ngữ nghĩa. Tác giả đưa ra những dẫn chứng cụ thể cho thấy rằng tục ngữ có những cấu trúc đặc thù ít thấy ở câu thông thường. Bằng những cấu trúc logic - ngữ nghĩa khái quát, tác giả chứng minh rằng một số câu tục ngữ tuy dùng những phương thức biểu đạt ngôn ngữ khác nhau nhưng lại có cấu trúc logic như nhau.

Gần đây, Nguyễn Quý Thành trong luận án tiến sĩ "Cấu trúc cú pháp - ngữ nghĩa của tục ngữ Việt trong sự so sánh với tục ngữ của một số dân tộc khác" tập trung nghiên cứu cấu trúc cú pháp tục ngữ xuất phát từ đặc điểm nội dung khái quát nhất của tục ngữ để tìm hiểu các cấu trúc đặc thù một cách có hệ thống.